

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خراسان

مدرسه علمیه زهرای اطهر (سلام الله علیها)

شهرستان مشهد

مقاله برگرفته از تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

"دوست یابی از دیدگاه آیات و روایات"

استاد راهنما :

حجت الاسلام والمسلمین سید جواد پنجتیان

پژوهشگر :

فاطمه عسکر آبادی

چکیده

در دین اسلام، مبانی یک انسان با ایمان برای دوستی و نیز صفات افراد لایق و نالایق دوستی ذکر شده است. این دستورات می‌تواند آیین نامه‌ی دوستی باشد و ما اجمالاً آن ویژگی‌ها و نیز عوامل جذب دوست، که از کتب روایی شیعه جمع آوری شده را ذکر کرده ایم.

کسانی که شایسته‌ی دوستی هستند عبارتند از انسان‌های: همفکر، قدر شناس، بردبار، یاری کننده در طاعت پروردگار، متدين، پایبند به دوستی، توجه کننده به نیازها، مفید، آینه‌صفت، متعادل، زینت‌دوست، عاقل، نصیحت کننده، عالم، مؤمن.

کسانی که لایق دوستی نیستند نیز عبارتند از: کافر و مشرک، فاسق، جاهل، دروغگو، شرور، چاپلوس، حسود، بی‌وفا، بی‌مبالغه، فرومایه و بدنام، عیب‌جو، دنیا پرست، حق‌شنناس، خائن، سخن‌چین.

قبل از دوستی باید دوست را شناخت و او را آزمایش کرد و هنگامی که او را برای دوستی انتخاب کردیم، احتیاط در رفتار و گفتار را در پیش گیریم. اگر کسی به خاطر طمع و یا از روی نفاق و دو رویی با کسی دوستی کند مأیوس خواهد شد

واژگان کلیدی: دوست، دوستی، صدیق، جلیس، اصلاح، ایمان، المودة، الإخوان

فهرست مطالب

4 ..... مقدمه

فصل اول :

5 ..... الف) دوستی چیست؟
 5 ..... ب: اسلام و زندگی اجتماعی
 5 ..... ج: اثر پذیری نفس
 5 ..... د: اسلام و دوستی
 6 ..... ه: گرایش انسان به همنوعان خود
 6 ..... و : تأثیر دوست در شخصیت انسان
 7 ..... ز : دوستان و مسأله‌ی آخوند

فصل دوم:

8 ..... اصول و مبانی گزینش دوستان
 8 ..... الف : دوستی برای خدا باشد
 8 ..... ب: دوستی در راستای اصلاح و کمال باشد

فصل سوم:

8 ..... با چه کسی دوستی کنیم؟

فصل چهارم:

12 ..... چه کسانی شایسته‌ی دوستی نیستند؟

فصل پنجم:

14 ..... بایدهای دوست یابی

فصل ششم:

14 ..... نبایدهای دوست یابی

15 ..... نتیجه

16 ..... پی نوشت ها

مقدّمه:

از آنجایی که لازمه‌ی هر تصمیم ، فکر کردن درباره‌ی ذات و عوارض آن تصمیم است و مسأله‌ی انتخاب دوست هم از این قاعده مستثنی نیست، لذا باید برای انتخاب یک دوست حقیقی، خوب درباره‌ی آن پژوهش کرد.

پر واضح است که اگر انتخاب دوست نا آگاهانه و یا بر پایه‌ی دنیا خواهی و هوس بازی و... باشد، ممکن است لطمات جبران ناپذیری را به انسان وارد کند.

امام علی(علیه‌السلام) در این باره می‌فرمایند:

«خُدَرْ مُجَالَسَةَ قَرِينِ السُّوْءِ فَإِنَّهُ يَهْلِكُ مُقَارِنَهُ وَ يُرْدِي مُصَاحِبَهُ»(۱) «از همنشینی با دوست بد

بپرهیز، زیرا او همنشین خود را هلاک می‌کند و یار خود را تباہ می‌سازد.»
ما در این مقاله سعی داریم ابتدا از چیستی دوستی و دوستیابی بحث کرده و ویژگی‌ها و آثار دوست خوب و بد؛ که از متن آیات قرآن کریم و روایات ائمّه(علیهم‌السلام) استخراج شده را ذکر کنم.

فصل اول:

الف: دوستی چیست؟

دوستی یعنی یاری، رفاقت، محبت، عشق، نزدیکی، هم دلی، و هم دمی بین دونفر بدون وجود رابطه‌ی خویشاوندی سببی یا نسبی. دوستی، حالت و صفتی است و عمل دوست محبت، یگانگی، صداقت، مودت، خیرخواهی، رفاقت، یاری و مهر، خلاف خصوصت و مقابل دشمنی و عداوت و بعض است. (2)

ب: اسلام و زندگی اجتماعی

دین مقدس اسلام از محدود ادیانی است که به زندگی اجتماعی اهمیت بسیاری بخشیده است و بیشتر دستورات این دین مبین، برای اصلاح امور اجتماعی بشر صادر شده است.

اصولاً در دین اسلام چیزی به نام گوشه نشینی و دوری کردن از مردم وجود ندارد. لذا حضرت

علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «إِيَّاكَ وَ الْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّاذَ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ» (3)

البته باید توجه داشت که اخوت و دوستی، از محبت سرچشمه می‌گیرد و محبت است که به زندگی اجتماعی معنا می‌دهد و آلا اگر همه‌ی مردم، در یک منزل بسیار بزرگ زندگی کنند اما محبت و مهروزی بین آنها نباشد، نمی‌توان نام آن را زندگی اجتماعی گذاشت.

ج: اثر پذیری نفس:

چرا باید انسانها با هم رابطه داشته باشند؟

آیا بین دو انسان رابطه‌ای و رای دوستی و محبت وجود دارد؟ جواب اینست که؛ آری.

نفس، بسیار اثرباز است و این اثربازی [اکثر اوقات] بسیار ظریف و غیر قابل درک است به طوری که شاید انسان تا سال‌ها متوجه نشود که از دوست خود تأثیر گرفته است.

مؤید این مطلب، حدیثی است از حضرت علی (علیه السلام) که فرمودند:

«لَا تَصَحَّبُ الشَّرَّиْرَ فَإِنَّ طَبَّعَكَ يَسِّرُّكَ مِنْ طَبَّعِهِ شَرًّا وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ» (4) «با افراد شرور و فاسد دوستی

و مصاحب نداشته باش، زیرا ناخودآگاه طبیعت و نفس تو از طبع او بدی را می‌رُباید در حالی که خود نیز از آن بی خبری.»

این نکته [اثرباز بودن نفس] زنگ خطری است برای کسانی که دوستی را یک تفریح و سرگرمی قلمداد می‌کنند و از تأثیرات دوستان و همنشینان در نفس خود غافلند.

د: اسلام و دوستی

در هیچ مکتبی به اندازه‌ی اسلام، به دوستی و محبت سفارش نشده است. اسلام را می‌توان، تنها مکتبی یاد کرد که اساس و پایه‌های دین را محبت و دوستی قرار داده و آن را یک ضرورت انکار ناپذیر قلمداد کرده است.

بارها در قرآن کریم، خداوند متعال، الفت و دوستی را به عنوان نعمت الهی نام برد و دشمنی و کینه را عذاب و شقاوت دانسته است. آیه‌ی 103 سوره‌ی مبارکه‌ی آل عمران، شاهد خوبی بر این مدعای است:

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرُّوا وَإِذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَالْفَاتَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاصْبِرُوهُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْرَانِهِ وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَانْقَدَّمْتُمْ مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ فَاصْبِرُوهُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْرَانِهِ وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَانْقَدَّمْتُمْ مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ» (5)

«و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید، و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او میان دل های شما الفت برقرار ساخت و به برکت نعمت او برادر شدید و شما بر لب حفره ای از آتش بودید. خدا شما را از آن نجات داد این چنین خداوند آیات خود را برای شما آشکار می سازد شاید هدایت شوید.»

امام على (عليه السلام) می فرمایند: «أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَأَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ ظَفَرَ بِهِ مِنْهُمْ» (6)

«عاجزترین مردم کسی است که از بدست آوردن دوست، عاجز باشد و از او عاجز تر کسی است که دوستان به دست آورده را از دست بدهد.»

می توان با ضمیمه کردن حدیث «العَجْزُ يَمْرُّ الْهَلَكَه» (7) به حدیث فوق، اینگونه برداشت کرد که اگر کسی توانایی پیدا کردن دوست [البته دوست واقعی] را نداشته باشد، هلاک خواهد شد!

هـ: گرایش انسان به همنوعان خود

انسان موجودی است اجتماعی که انس طلبی و عشق و علاقه به دیگران، از ضرورتهای سازمان وجودی اوست: «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (۸) و خداوند میان شما دوستی و مهربانی قرار داد «البَّيْتَ بَيْدَ تَوْجِهِ دَاشَتْ كَه انسان ذاتاً، از کسی که به وی ضرر برساند، رویگردان است و این مسأله را باید از گ ایش انسان، به همنوعان خود مستثنی دانیست.

امام صادق (علیه السلام) در این باره می فرمایند: «جُبَّلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبٍ مَّنْ يَنْعَهَا وَبُغْضٍ مَّنْ أَضَرَّ
بِهَا» (۹) «دلها بر محبت کسی آفریده شده که به صاحب دل نفع می رساند و به دشمنی کسی آفریده
شده که زیان می رساند.»

و: تأثیر دوست دو شخصیت انسان

تأثیر دوست در شکل گیری شخصیت انسان انکار ناپذیر است. در نگاهی گذرا به تاریخ، می‌توان دریافت که افراد بسیاری از راه دوست خوب، به سعادت ابدی رسیده اند و نیز افراد زیادی از راه دوست بد به شقاوت ابدی.

نقش دوست در شخصیت انسان به قدری نمایان است که حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند:
«فَمَنِ اشْتَبَّهَ عَلَيْكُمْ أَمْرٌ وَ لَمْ تَعْرُفُوا دِيْنَهُ فَانْظُرُوا إِلَيْ خُلَّطَاهُ إِنْ كَانُوا أَهْلَ دِيْنِ اللَّهِ فَهُوَ عَلَى دِيْنِ اللَّهِ وَ إِنْ كَانُوا عَلَى عَلَى غَيْرِ دِيْنِ اللَّهِ فَلَا حَظَّ لَهُ فِي دِيْنِ اللَّهِ» (10)

هر گاه وضع کسی برای شما نامعلوم بود و دین او را نشناختید، به دوستانش نظر کنید، پس اگر آنها اهل دین و آیین خدا باشند، او نیز پیروی آیین خداست و اگر بر آیین خدا نباشند، او نیز بهره ای از آیین حق ندارد.

شیخ أجل، سعدی شیرازی، تأثیر دوست و همنشین را به گونه ای زیبا بیان می کند؛

رسید از دست دلچویی به دستم	گلی خوشبوی در حمام روزی
که از بوی دلاویز تو مستم؟	بدو گفتم که مُشکی یا عبیری
ولیکن مدّتی با گُل نشستم	بگفتا من گلی ناچیز هستم
وگرنه من همان خاکم که هستم(11)	کمال همنشین درمن اثر کرد

ز: دوستان و مسأله‌ی آخرت

بعد از دانستن میزان ارزش دوست خوب در دنیا و نقش دوست در شخصیت انسان، بهتر است بدانیم، تأثیر دوست در زندگی اخروی؛ اگر بیشتر از زندگی دنیوی نباشد، کمتر نیست! روایات متعددی نیز در این زمینه وجود دارد که به برخی از آنان اشاره می کنیم:

1) دوست خوب توشه است.

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «عَلَيْكُمْ بِالإِخْوَانِ، فَإِنَّهُمْ عَدَّةٌ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ»(12) «بر شما باد به انتخاب دوستان شایسته، زیرا آنها بهترین توشه اند در دنیا و آخرت.»

2) کثرت دوستان خوب کارساز است.

پیامبر اعظم (صلوات الله عليه وآله) می فرمایند: «كثروا من الأخوان فإن ربكم حبيّ كريم يستحبّي أن يعذب عبده بين إخوانه يوم القيمة»(13) «دوست بسیار گیرید، زیرا خدای شما با حیا و بخشنده است و شرم دارد که روز رستاخیز، بنده‌ی خود را میان دوستانش عذاب کند.»

3) انسان با دوست خود محشور می شود.

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «خُذْ مِنْ صَالِحِ الْعَمَلِ وَخَالِلْ خَيْرَ الْخَلِيلِ فَإِنَّ لِلْمُرْءِ مَا اكتَسَبَ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مَعَ مَنْ أَحَبَ»(14) «از شخص درستکار فراگیر و با بهترین دوست، دوستی کن. زیرا بهره‌ی انسان همان است که بدست آورده و در روز قیامت همراه کسی است که دوستش دارد.»

4) دوستان هم شفاعت می کنند.

امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: «سُتَكْثِرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةً»(15) «بر شمار دوستان خوب خود بیفزایید، زیرا هر مؤمنی دارای مقام شفاعت است.»

فصل دوم:

اصول و مبانی گزینش دوستان

الف : دوستی برای خدا باشد.

مولای متّقیان، حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: «خَيْرُ الْإِخْوَانِ مَنْ كَانَتْ فِي اللَّهِ مَوْدُّتُه»(16)
«بهترین دوستان کسی است که دوستی اش در راه خدا باشد.»

و ایشان در جای دیگر می فرمایند: «لِإِخْوَانٍ فِي اللَّهِ تَعَالَى تَدُومُ مَوَدُّتُهُمْ لِدَوَامٍ سَبَبَهَا»(17)
«دوستی در راه خدا با دوام است به خاطر دوام سبب آن دوستی.»

ب: دوستی در راستای اصلاح و کمال باشد:

با نگاه اجمالی به سخنان بزرگان دین، به این نکته پی خواهیم برد که مسأله‌ی "اصلاح نفس" یکی از مهمترین سفارشات ایشان بوده و پیشوايان ما اهمیت زیادی برای این موضوع قائل بوده اند. مؤید کلام ما، جمله‌ی مشهور سیدالشهداء، حضرت امام حسین (علیه السلام) است که هدف از قیام و برپایی نهضت عاشورا را اینگونه بیان می کنند:

«أَنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشِرًا وَلَا بَطِرًا وَلَا مُفْسِدًا وَلَا ظَالِمًا وَلِنَمَا خَرَجْتُ لِتَلْكِيبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدَّى»(18)
«...همانا من برای اصلاح امّت جدم قیام کردم.»

امام علی (علیه السلام) در حدیثی می فرمایند: «مَنْ أَبَانَ لَكَ عَيْكَ فَهُوَ وَدُودُك»(19) «هر که عیبت را برایت روشن کند، دوست توست.» و نیز امام صادق (علیه السلام) در این زمینه می فرمایند: «أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهَدَى إِلَيَّ عُيُوبِي»(20) «محبوب ترین دوستانم کسی است که عیبهایم را به من هدیه دهد.»

فصل سوم:

با چه کسی دوستی کنیم؟

الف: مؤمن

«لَا يَتَخَذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أُولَيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعُلْ ذلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَقْوَى مِنْهُمْ تُقَاةً وَمَيْحَدِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ»(21)

افراد با ایمان نباید به جای مؤمنان، کافران را دوست و سرپرست خود انتخاب کنند؛ و هر کس چنین کند، هیچ رابطه‌ای با خدا ندارد (و پیوند او بکلی از خدا گسته می‌شود)؛ مگر اینکه از آنها بپرهیزید (و به خاطر هدف‌های مهمتری تقيیه کنید). خداوند شما را از (نافرمانی) خود، بر حذر می‌دارد؛ و بازگشت (شما) به سوی خداست.

ب: عالم

در حدیثی عجیب و جالب توجه از پیامبر گرامی اسلام (صلوات الله عليه و آله) آمده است:

«مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَقْعُدُ سَاعَةً عِنْدَ الْعَالَمِ إِلَّا نَادَاهُ رَبُّهُ جَلَسْتَ إِلَيْهِ حَبِيبِي وَعَزِّتِي وَجَلَالِي لَا سُكِنْتَكَ الْجَنَّةَ وَلَا

آبالي»(22) هر مؤمنی که ساعتی کنار عالمی بنشیند خدايش او را ندا می دهد: کنار محبوب من نشستی؟! سوگند به عزّت و جلالم که تو را در بهشت مسکن می دهم و در نظرم مهم نیست. [املامت دیگران]

با اینکه در روایات، اثرات فراوانی را برای مصاحبت با علماء ذکر کرده اند اما می توان حدیث امام علی (علیه السلام) را جامع تمام روایات این باب دانست.

ایشان می فرمایند: «جَالِسُ الْعَالَمَاءِ يَرْدَدُ عِلْمَكَ وَ يَحْسُنُ أَدْبَكَ وَ تَرْكُ فَنْسُكَ» (23)

ج: نصیحت کننده

نصیحت سرزنش نیست، تحقیر نیست، خود بزرگ بینی و عجب نیست؛ بلکه بنا به فرموده‌ی رسول اکرم (صلوات‌الله‌علیه‌وآله)، نصیحت بهترین هدیه‌ای است که انسان می‌تواند به دوستش بدهد. ایشان می‌فرمایند: «مَا أَهَدَى الْمُسْلِمُ لِأَخِيهِ هَدِيَةً أَفْضَلَ مِنْ كَلِمَةٍ حِكْمَةٍ تَنْزِيْدُهُ هُدًى أَوْ تَرْدُهُ عَنْ رَدَى» (24) «هیچ مسلمانی به دوستش هدیه‌ای بهتر از این نداده است: حکمتی که هدایت گر باشد و یا حکمتی، که نجات گر از هلاکت باشد.»

امیر مؤمنان، علی (علیہ السلام) دوست راستین را اینگونه تعریف می کنند: «الصَّدِيقُ الصَّدُوقُ مَنْ نَصَحَّكَ فِي عَيْبِكَ وَ...» (25) «دوست راستین کسی است که تو را برای عیب هایت، نصیحت کند.» د: عاقل

در پیشگاه خداوند متعال، عقل دارای مقامی ارزنده و قابل توجه است، تا آنچه که پیامبر اسلام (صلوات الله عليه و آله) می فرمایند: «إِذَا بَاغَكُمْ عَنْ رَجُلٍ حُسْنُ حَالٍ فَانْظُرُوا فِي حُسْنِ عَقْلِهِ فَإِنَّمَا يُحَاجَزُ بِعَقْلِهِ» (26) «زمانی که خوبی حال مردی (مانند نماز و روزه‌ی بسیارش) به شما رسید، در خوبی عقلش بنگرید، زیرا به میزان عقلش پاداش می‌یابد.»

هـ: زینت دوست

حضرت امام صادق (علیه السلام) در این زمینه می فرمایند: «إِصْحَبُ مَنْ تَتَرَكَّبُ بِهِ وَلَا تَصْحَبُ مَنْ يَتَرَكَّبُ بِكَ» (27) «یا کسی دوستی کن که زینت تو باشد، نه اینکه تو پرای او زینت باشی.»

و : متعدد

در حدیث جالبی که جنبه‌ی کاربردی بسیاری دارد، امام صادق (علیه السلام) می‌فرمایند: «إِذَا كَانَ لَكَ صَدِيقٌ فَوْلَحْيَ وَلَا يَأْتِهِ - فَأَصْبَتَهُ عَلَى الْعُشْرِ مِمَّا كَانَ لَكَ عَلَيْهِ قَبْلَ وَلَا يَتَهِ - فَلَيْسَ بِصَدِيقٍ سَوْءٍ» (28) «اگر دوستی داری و به منصبی رسید و یکدهم آنچه را که پیشتر برایت منظور میداشت، منظور کر، دوست بدی نیست»

ز: آینه صفت

امام صادق (علیه السلام) در این باره می فرمایند: «أَحَبُّ إِخْرَانِي إِلَى مَنْ أَهْدَى إِلَيْيِ عَيْوَبِي» (29) «بهترین دوستان من کسی است که عیبهای مرا به من هدیه دهد.» و نیز ایشان می فرمایند «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ هُوَ عَيْنِهُ وَ مِرْأَتُهُ وَ دَلِيلُهُ لَا يَخُونُهُ وَ لَا يَخْدُعُهُ وَ لَا يَظْلِمُهُ وَ لَا يَكْنِيْهُ وَ لَا يَغْتَابُهُ» (30) «مسلمان برادر مسلمان است، چشم و آینه و راهنمای اوست، نسبت به او خیانت و نیرنگ و ستم نمی کند و او را تکذیب نمی نماید و از او غیبت نکند.»

ح: مفید

امام صادق (علیه السلام) در این زمینه می فرمایند:

«الْجَلِسَاءُ ثَلَاثَةُ جَلِيسٌ تَسْتَفِيدُ مِنْهُ فَالْزَرْمُهُ وَ جَلِيسٌ تُفَيِّدُ فَاكْرُمُهُ وَ جَلِيسٌ لَا تُفَيِّدُ وَ لَا تَسْتَفِيدُ مِنْهُ فَاهْرُبْ عَنْهُ» (31)

همنشینان سه گونه اند: همنشینی که از او بهره‌مند می‌شود پس همواره نزد وی باش و همنشینی که به او بهره می‌رسانی پس او را گرامی دار! و همنشینی که نه از او بهره می‌بری و نه به او بهره می‌رسانی، پس از او بگریز. **ی: توجه کننده به نیازها**

در حدیثی از امام علی (علیه السلام) آمده است: «إِنَّ أَخَاهَ حَقَّاً مَنْ غَرَّ زَلْتَكَ وَ سَدَّ خَلْتَكَ وَ قَبِيلَ عُذْرَكَ وَ سَتَرَ عَوْرَتَكَ وَ نَفَى وَجْلَكَ وَ حَقَّقَ أَمْلَكَ» (32) «همانا دوست حقیقی تو کسی است که ببخشد لغزش تو را، و بطرف نماید حاجت تو را، و قبول کند عذر تو را، و بپوشاند عورت تو را، و برطرف کند ترس تو را، و بر آورده کند آرزوی تو را.» **ک: پاییند به دوستی [دوست راستین]**

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «لَا يَحُولُ الصَّدِيقُ الصَّدُوقُ عَنِ الْمَوَدَّةِ وَ إِنْ جُفِيَّ» (33) «دوست واقعی، اگر به او جفا کنی، باز هم پُشت به دوستی نمی کند.» و در جای دیگر می فرمایند: «مِنَ النَّعْمِ الصَّدِيقُ الصَّدُوقُ» (34) «یکی از نعمت های خداوند، دوست راستین است.»

ل: متدین

پیامبر اکرم (صلوات الله علیه و آله) در این باره می فرمایند: «مُجَالَسَةُ أَهْلِ الدِّينِ شَرْفُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ» (35) «دوستی با اهل دین، شرف دنیا و آخرت است.» **م: یاری کننده در طاعت پروردگار**

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «نِظَامُ الْمُرْوَةِ فِي مُجَاهَدَةِ أَخِيكَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ صَدَّهُ عَنْ مَعَاصِيهِ وَ أَنْ يُكْثِرَ عَلَى ذَلِكَ مَلَامِهِ» (36) «نظام جوانمردی اینست که در راه اطاعت پروردگار با برادرت جهاد کنی او را به اطاعت پروردگار بخوانی ا و از معصیت خدا، او را باز داری و اگر چه از تو ناخرسند شود.»

ن: بُرْدَبَار

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «نِعَمَ قَرِينُ الْحَلْمِ الصَّمْتُ» (37) «بهترین دوستان، کسی است که بردبار و خاموش از سخن بی جا باشد.» ناگفته نماند که انسان حلیم، خود دارای جاذبه است و معمولاً انسانهای بردبار بیشتر از انسانهای نا شکیبا دوست و رفیق دارند.

س: قدر شناس

امام حسن عسکری (علیه السلام) در رابطه‌ی با دوستی با انسان قدر شناس و سپاس گزار، می فرمایند: «خَيْرُ إِخْوَانِكَ مَنْ نَسِيَ ذَنْبَكَ وَ ذَكَرَ إِحْسَانَكَ إِلَيْهِ» (38) «بهترین دوستان تو کسی است که بدی‌های تو را فراموش کرده و خوبی‌های تو را در یاد داشته باشد.»

ع: همفکر

از خصوصیات دوست مناسب، همفکر بودن است. همفکری باعث می شود بسیاری از اختلافات، که به اصل دوستی ضربه می زند، به وجود نیاید. لذا امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «الصَّاحِبُ الْقُرْعَةِ فَاتَّخِذْهُ مُشَاكِلاً» (39) «دوست مانند پینه‌ی لباس است؛ پس برای خودت پینه‌ای هم شکل [دوستی همفکر] پیدا کن»

فصل چهارم:

چه کسانی شایسته‌ی دوستی نیستند؟

الف: کافر و مشرک

امام صادق (علیه السلام) در رابطه‌ی دوستی با کفار و مشرکین می فرمایند: «مَنْ أَحَبَّ كَافِرًا فَقَدْ أَبْعَضَ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْعَضَ كَافِرًا فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ عَصَدِيقُ عَدُوُ اللَّهِ عَدُوُ اللَّهِ» (40) «هر که کافری را دوست بدارد خدا را دشمن داشته و هر که کافری را دشمن دارد خدا را دوست داشته؛ سپس فرمود دوست دشمن خدا، دشمن خداست.»

ب: فاسق

امام علی (علیه السلام) در زمینه‌ی دوستی با فساق می‌فرمایند: «مِنْ أَعْظَمِ الْحُمُقِ مُؤَاخَةُ الْفُجَارِ» (41) «از بزرگترین حماقت‌ها، دوستی کردن با فاسقان است.»

ج: جاهل

امام علی (علیه السلام) در این باره می‌فرمایند: «مَنْ جَالَسَ الْجَهَالَ فَلَيُسْتَعِدْ لِلْتَقْبِيلِ وَالْفَالِ» (42) «کسی که با جاهلان همنشینی کند، مستعد هر گونه حرفی است. [در موضع تهمت است]»

د: دروغگو

امام علی (علیه السلام) در رابطه‌ی با دوستی با دروغگو می‌فرمایند: «جَنْتِبُ مُصَاحَّةُ الْكَذَابِ فَإِنْ اخْطُرْتَ إِنَّهِ فَلَا تُصَدِّقُهُ وَ لَا تُعْلَمُهُ أَنَّكَ تُكَذِّبُهُ فَإِنَّهُ يَنْتَقِلُ عَنْ وَدِكَ وَ لَا يَنْتَقِلُ عَنْ طَبِيعَهِ» (43) «از دوستی با دروغگو بپرهیز و زمانی که به تو احتیاج پیدا شد، تصدیقش مکن و او را از اینکه تکذیبش می‌کنی با خبر مکن پس او از دوستی رویگردان می‌شود ولی از دروغگویی رویگردان نمی‌شود.»

ه: شرور

جواد الائمه، امام محمد تقی (علیه السلام) در این باره می‌فرمایند: «إِيَّاكَ وَ مُصَاحَّةَ الشَّرِّيرِ فَإِنَّهُ كَالسَّيِّفِ الْمَسْلُولِ يَحْسُنُ مَنْظُرُهُ وَ يَقْبُحُ أَثْرُهُ» (44) «از همنشینی با شرور پرهیز کن، زیرا او مانند شمشیر برخنه ای است که منظره‌اش زیبا ولی اثرش زشت است.»

و: چاپلوس

امام علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «لَا تَصْحَبِ الْمَاتِقَ فَيُزَيِّنَ لَكَ فِعْلَهُ وَ يَوْمَ أَنَّكَ مُشَيْهُ» (45) «با چاپلوس رفاقت مکن که او با چرب‌زبانی تو را اغفال می‌کند، کار ناروای خود را در نظرت زیبا می‌نماید و دوست دارد که تو نیز مانند وی باشی.»

ز: حسود

حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: «الْحَاسِدُ يُظَهِّرُ وُدَّهُ فِي أَقْوَالِهِ وَ يُخْفِي بُعْضَهُ فِي أَفْعَالِهِ فَلَمَّا اسْتُمِعْ إِلَيْهِ أَعْلَمُ وَ صِفَةُ الْعَدُوِّ» (46) «حسود، دوستی‌اش را در سخنانش ظاهر می‌کند و کینه‌اش را در اعمالش مخفی می‌سازد. پس او به نام، دوست و به صفت، دشمن است»

ح: بی‌وفا

امام علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «لَا تَمْنَحَنَّ وُدُّكَ مَنْ لَا وَفَاءَ لَهُ» (47) «دوستی ات را نثار آن که وفا ندارد، مکن.»

ط: بی‌مبالغات [لا أبالغ]

امام صادق (علیه السلام) می‌فرمایند: «أَنْظُرْ إِلَيْكُلَّ مَا لَا يَعْنِي كَمْفَعَةً فِي دِينِكَ فَلَا تَعْتَدْ بِهِ وَ لَا

تُرْغَبَنَ فِي صُحْبَتِهِ فَإِنْ ...»(48) «به کسی که منفعت دینی تو را در نظر نمی‌گیرد نزدیک مشو، و علاقه‌ای به دوستی با او نشان مده... «

ی: فرومایه و بدنام

امام علی(علیه السلام) در این باره می فرمایند: «مَنْ جَالَسَ الْعُلَمَاءَ وُقْرَ وَ مَنْ خَالَطَ الْأَنْذَالَ حُقْر»(49) «هر کس با علماء نشست و برخاست کند بزرگ داشته می شود و هر کس با فرو مایگان در هم آمیزد [دوستی کند] کوچک شمرده می شود.»

ک: عیب جو

امام علی(علیه السلام) می فرمایند: «إِيَّاكَ وَ مُعَاشِرَةَ مُتَتَبِّعِي عُبُّوبِ النَّاسِ فَإِنَّهُ لَمْ يَسْلَمْ مُصَاحِّهِمْ [مُصَاحِّهُهُمْ مُنْهُمْ] مُنْهُمْ»(50) «دوری کن از دوستی با جمعی که دنبال عیب های مردم می روند، پس به درستی که سلامت نمی ماند دوست ایشان از ایشان.»

ل: سخن چین

امام صادق(علیه السلام) می فرمایند: «إِنَّهُ لَدُرْ مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ الْخَائِنَ وَ الظَّلُومَ وَ النَّمَامَ لَأَنَّ ... مَنْ نَمَّ إِنِّيَكَ سَيِّئُمُ عَلَيْكَ»(51) «از رفاقت سه گروه بر حذر باش. خائن، ستمکار و سخن چین، زیرا... کسی که از دگران نزد تو نمایمی کند به زودی از تو نزد دگران نمایی خواهد کرد.»

م: حق نشناس

پیامبر اعظم(صلوات الله عليه وآله) می فرمایند: «لَا خَيْرَ لَكَ فِي سُخْبَةٍ مَنْ كَانَ يَرَى لَكَ مُثْلَ أَنْذِيَتِي رَبِّي نِفْسِي»(52) «کسی که به حقوق او توجه داری ولی او به حق تو توجه ندارد رفیق خوبی نخواهد بود و برای دوستی شایستگی ندارد.»

ن: خائن

امام صادق(علیه السلام) می فرمایند: «إِنَّهُ لَدُرْ مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ الْخَائِنَ وَ الظَّلُومَ وَ النَّمَامَ ... لَأَنَّ مَنْ كَانَ لَكَ خَانَكَ وَ ...»(53) «از دوستی با سه گروه بر حذر باش. خائن، ستمکار و سخن چین... زیرا کسی که روزی به نفع تو خیانت می کند روز دیگر به ضرر تو خیانت خواهد کرد.»

س: دنیا پرست

امام علی(علیه السلام) می فرمایند: «خُاطِطُهُ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا رَأْسُ الْبُلْوَى وَ فَسَادُ التَّنْقُوَى»(54) «دوستی با دنیا پرستان، آغاز گرفتاری و باعث فساد تقوا می شود.»

فصل پنجم:

بایدهای دوست یابی

الف: شناخت دوست

پیامبر اکرم (صلوات الله عليه وآله) در این باره می فرمایند:

«إِذَا آخَى أَحَدُكُمْ رَجُلًا فَلْيَسْأَلْهُ عَنِ اسْمِهِ وَ اسْمِ أَبِيهِ وَ قَبِيلَتِهِ وَ مَنْزِلَهِ فَإِنَّهُ مِنْ وَاجِبِ الْحَقِّ وَ صَافِي الْإِخَاءِ وَ إِلَّا فَهِيَ مَوَدَّةُ حَمَقَاءَ» (55) «چون با کسی دوست شدید باید از نام و نژاد و نام پدر و قبیله و منزلش بپرسید که این حقی است واجب و صفاتی در دوستی است، و گرنه اینچنین دوستی، دوستی احمقانه ای است.»

ب: آزمودن دوست

اگر کسی شخصی را بدون آزمایش و امتحان به عنوان دوست انتخاب کند، همیشه این نگرانی را دارد که مبادا آن دوست، در واقع دشمن باشد و قصد مال، ناموس و یا دین او را کرده باشد. امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «مَنْ أَتَخَذَ أَخًا مِنْ غَيْرِ اخْتِيَارِ الْجَاهِ الاضْطَرَارِ إِلَى مُرَافَقَةِ الْأَشْرَارِ» (56) «کسی که بدون آزمایش، دوستی را انتخاب کند، ضرورت ها، وی را وادار به رفاقت با اشرار می کند.»

ج: احتیاط در رفتار با دوست

امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: «لَا تَتَقَنَّ بِأَخِيكَ كُلَّ الْتَّقْنَةِ فَإِنَّ صَرْعَةَ الْإِسْتِرْسَالِ لَنْ تُسْتَقَالُ» (57) «اعتماد تمام به دوست خود نداشته باش زیرا سقوط، به واسطه ای اعتماد بی جا، بهانه ای نیست که پذیرفته شود.»

فصل ششم:

نبايدهای دوست یابی

الف: دوستی بر پایه ی نفاق، هرگز!

رسول خدا (صلوات الله عليه وآله) می فرمایند:

«نَلَاتُهُ لَا يُنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَا يُرَكِّبُهُمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ الْمُرْخَى ذَلِيلٌ مِنَ الْعَظَمَةِ وَ الْمُرْكَبُ سُلِعَتُهُ بِالْكَذِبِ وَ رَجُلٌ اسْتَقْبَلَكَ بُوَدْ صَدْرِهِ فَيُوَارِي وَ قَلْبُهُ مُمْتَلِئٌ غِشًا» (58)

خدا در روز قیامت به سه کس نظر لطفی ندارد و آنها را پاکیزه نسازد و عذاب در دنای برایشان خواهد بود؛ کسی که از سر تکیر، دنباله ای جامه اش را بلند می کند، و آنکه به دروغ کالای خود را بی عیب معرفی کند، و آنکه با تو دوستانه بر خورد کند و در حالی که قلبش لبریز از فریب است.

ب دوستی بر پایهٔ طمع، هرگز!

امام علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «كُلُّ مَوَدَّةٍ عَقَدَهَا الْطَّمَعُ حَلَّهَا الْيَاسٌ» (59) «هر دوستی و مودتی که طمع، پدیدش آورد، نومیدی از میانش می‌برد.» و در جای دگر می‌فرمایند: «مَنْ وَادَكَ لِأَمْرٍ وَّلَّى عِنْدَ اِنْقِضَائِهِ» (60) «هر که برای کاری با تو دوستی کند با بر آورده شدن حاجتش، از تو روی خواهد گرداند.»

نتیجه

بعد از تحقیق و بررسی آیات و روایات مسألهٔ دوست یابی، روشن می‌شود که دوستی یک ضرورت انکار ناپذیر برای دنیا و آخرت انسان است و باید بر دو اصل استوار گردد: 1) برای خدا باشد. 2) بر مبنای اصلاح و کمال باشد.

کسانی که شایستهٔ دوستی هستند عبارتند از انسان‌های: همفکر، قدر شناس، بردبار، یاری کننده در طاعت پروردگار، متدين، پایبند به دوستی، توجه کننده به نیازها، مفید، آینه صفت، متعادل، زینت دوست، عاقل، نصیحت کننده، عالم، مؤمن.

کسانی که لایق دوستی نیستند نیز عبارتند از: کافر و مشرک، فاسق، جاہل، دروغگو، شرور، چاپلوس، حسود، بی‌وفا، بی‌مبالغه و بدنام، عیب‌جو، دنیا پرست، حق نشناس، خائن، سخن‌چین.

در قبل از دوستی باید دوست را شناخت و او را آزمایش کرد و هنگامی که او را برای دوستی انتخاب کرد، احتیاط در رفتار و گفتار را در پیش بگیرد. اگر کسی به خاطر طمع و یا از روی نفاق و دو رویی با کسی دوستی کند مأیوس خواهد شد و خداوند نظر رحمتش را از او بر خواهد گرداند.

پی نوشت ها

- (1) عبد الواحد، تمیمی آمدی، غررالحكم و دررالکلم: قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، 1366 هـ، ش 431، ص
- (2) علی اکبر، دهخدا، لغتname دهخدا: تهران، دانشگاه تهران، چاپ دوم از دوره جدید، 1377 هـ، ش 8، ج 11244، ص
- (3) عبدالواحد، تمیمی آمدی، همان، ص 153
- (4) عبدالحمید، ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، بیروت، دار إحياء التراث العربي، چاپ دوم 1385 هـ، ق ج 272، ص 20
- (5) آل عمران، 103
- (6) محمد ابن حسین، سید رضی، نهج البلاغه، قم، هجرت، 1414 هـ، ق، حکمت 12
- (7) عبدالواحد تمیمی آمدی، همان، ص 262
- (8) روم، 21
- (9) ابن شعبه، حرّانی، تحف العقول عن آل الرسول (ص): قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، 1404 هـ، ق، ص 37
- (10) محمد ابن علی، شیخ صدوق، صفات الشیعه، تهران، أعلمی، 1362 هـ، ق، ص 6
- (11) دیوان سعدی
- (12) فضل بن حسن، شیخ طبرسی، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، نجف، حیدریه، 1385 هـ، ق، ص 187
- (13) ابوالقاسم، پاینده، نهج الفصاحه، تهران، دنیای دانش، چاپ چهارم، 1382 هـ، ش، ص 238

(14) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 154

(15) محمد ابن على، شيخ صدوق، مصادقه الإخوان، قم ، كرمانی ، 1402 هـ ق ، ص 46

(16) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 423

(17) همان، ص 422

(18) محمد باقر ، مجلسی ، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار : تهران ، اسلامیه ، بی تا ، ج 44 ، ص 329

(19) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 415

(20) حسن ابن شعبه ، حرانی، همان، ص 366

(21) آل عمران ، 28

(22) محمد ابن على، شيخ صدوق ، الأمالی ، بيروت ، أعلمی ، 1400 هـ ق ، ص 37

(23) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 430

(24) حسن ، دیلمی ، إرشاد القلوب إلى الصواب، قم ، شریف رضی ، 1412 هـ ق ، ج 1، ص 13

(25) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 424

(26) يعقوب ، کلینی ، الکافی : تهران ، اسلامیه ، چاپ دوم ، 1362 هـ ش ، ج 1، ص 12

(27) محمد ابن على، شيخ صدوق، من لا يحضره الفقيه ، قم ، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، 1404 هـ ق ، ج 2 ، ص 278

(28) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 71 ، ص 176

(29) حسن ابن شعبه ، حرانی، همان، ص 366

(30) محمد ابن يعقوب، کلینی ، همان ، ج 2، ص 166

(31) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 1، ص 203

(32) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 421

(33) همان ، ص 424

(34) همان، ص 423

(35) محمد بن على ، ابن بابویه قمی ، (شيخ صدوق) ، أمالی الصدوق : بيروت ، أعلمی ، 1400 هـ ق ، ص 60

(36) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 422

(37) همان ، ص 216

(38) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 75 ، ص 379

(39) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 423

(40) محمد بن على ، ابن بابويه قمي ، (شيخ صدوق) ، همان ص 605

(41) محمد حسين ، طباطبائي ، الميزان فى تفسير القرآن : قم ، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، چاپ پنجم ، 1417 هـ ق ، ج 1 ، ص 144

(42) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 432

(43) همان ، ص 433

(44) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 71 ، ص 198

(45) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 432

(46) همان ، ص 301

(47) همان ، ص 418

(48) محمد بن حسن، حرّ عاملی، تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشرعیه، قم، آل البيت، 1409 هـ - ق، ج 12 ، ص 24

(49) ابوالفتح ، کراچکی ، کنزالفوائد، قم ، دارالذخائر، 1410 هـ ق ، ج 1 ، ص 319

(50) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 433

(51) حسن ابن شعبه ، حرانی، همان، ص 316

(52) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 71 ، ص 198

(53) حسن ابن شعبه ، حرانی، همان، ص 316

(54) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 137

(55) محمد باقر، مجلسی ، همان ، ج 71 ، ص 166

(56) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 416

(57) محمد ابن يعقوب، کلینی ، همان ، ج 2 ، ص 672

(58) محمد باقر، مجلسی ، همان، ج 72 ، ص 211

(59) ورّام ، ابن أبي فرّاس، تنبیه الخواطر و نزهه النواظر (مجموعه ورّام): قم ، مکتبة فقیه ، بی تا . ج 1 ، ص 72

(60) عبد الواحد، تميمي آمدي ، همان ، ص 418

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.